

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสจากการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ดังนั้นครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความสามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลง (change) เรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงและช่วยเหลือแนะนำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้จากสภาพการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้ไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมในยุคการปฏิรูปต่อไป

จากการนำเสนอรายงานการวิจัย เรื่อง นโยบายการผลิตและพัฒนาครู ของสำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) เพื่อหาแนวทางการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับวิชาชีพครู โดยเฉพาะการผลิตและพัฒนาครูให้เหมาะสมกับความต้องการในอนาคตประเด็นหนึ่งในปัญหาวิชาชีพครูทั่วโลก เป็นปัญหาเกี่ยวเนื่องมาจากระบบการผลิตครู ได้แก่ หลักสูตรการฝึกหัดครูมีข้อบกพร่อง เช่น หลักสูตรขาดการพัฒนาให้มีความเชื่อมโยงกับ บริบทของแต่ละภูมิภาค หลักสูตรขาดการเน้นให้นักศึกษามีความสามารถในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และที่สำคัญเนื้อหาของทฤษฎีไม่มีความสัมพันธ์กับภาคปฏิบัติ การเรียนการสอนวิชาชีพครูเน้นภาคทฤษฎี ให้ความสำคัญกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์การฝึกสอนน้อย ครูนิเทศการฝึกสอนไม่สามารถเป็นแบบอย่างแก่นักศึกษาคู ทำให้ศึกษาคู ได้รับรูปแบบเดิมและไม่ใส่ใจการสร้างและการใช้นวัตกรรมทางการสอนใหม่ๆ การผลิตนักศึกษาคูเน้นด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพและไม่ตรงต่อความต้องการ เพราะขาดความเชื่อมโยงและการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยการใช้ครู

จากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนามาตรฐานคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดย สุวิมล ว่องวาณิช (2544) ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าระบบการผลิตครูยังไม่ประสบความสำเร็จตามมาตรฐาน เริ่มตั้งแต่ปัจจัยป้อนเข้าสู่ระบบ (input) คือ การคัดเลือกคนเข้ามาเรียนครูไม่สามารถคัดเลือกคนที่มีสติปัญญาสูงเข้ามาเรียน หรือคนที่มาเรียนไม่มีทัศนคติหรือความต้องการเป็นครูอย่างแท้จริง ด้านกระบวนการผลิต (process) ไม่เข้มข้นไม่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ส่วนผลิตผลของระบบ (output / outcome) ไม่สามารถควบคุมการผลิตให้ตรงกับสาขาที่ต้องการใช้ ทำให้บางสาขาวิชาขาดแคลนไม่มีคนที่จบมาโดยตรง การผลิตครูเป็นไปตามความสามารถของผู้ผลิตไม่ได้ผลิตตามความต้องการของประเทศชาติ

จากรายงานการวิจัยเรื่อง ภาวะวิกฤติและยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะครุศาสตร์ / ศึกษาศาสตร์ เพื่อปฏิรูปการศึกษา ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2554) โดยพทธีศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ (2544) ในด้านยุทธศาสตร์การผลิตครูใหม่ ต้องผลิตครูให้มีคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง ต้องปฏิรูปหลักสูตรใหม่ให้เป็นหลักสูตรที่เตรียมคนเข้าสู่วิชาชีพเต็มรูปแบบ และองค์กรวิชาชีพรับรองเกณฑ์ที่ผู้สำเร็จการศึกษารับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้ หลักสูตรใหม่ต้องเน้นแบบองค์รวม เป็นหลักสูตรสหวิทยาการที่เข้มและลึก และเน้นภาคปฏิบัติ ในสถานศึกษาให้มากขึ้น หลักสูตรใหม่ต้องเป็นหลักสูตรคุณภาพแบบ “honor program” รับเฉพาะคนเก่งและรักการเป็นครูจริงๆ เข้าเรียน เน้นการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีจิตวิญญาณครูและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ปริมาณครูใหม่ต้องสอดคล้องกับความต้องการของครูในอนาคต เร่งรัดการผลิตครูสาขาขาดแคลน มุ่งผลิตครูที่มีศักยภาพในการพัฒนาคนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก

จากงานวิจัยทั้งสามเรื่องพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตครูและคุณภาพครู เกิดจากหลักสูตรการฝึกหัดครูมีข้อบกพร่องขาดความเข้มข้นในเนื้อหาและการฝึกปฏิบัติ ระบบการผลิตครูไม่ประสบความสำเร็จตามมาตรฐานตั้งแต่ด้านปัจจัยป้อนเข้า ด้านกระบวนการผลิตและด้านผลิตผล ปริมาณครูใหม่ไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้ครูของประเทศ ปัญหาทั้งหมดนี้จะเป็นผลกระทบต่อเนื่องที่อาจทำให้การปฏิรูปการศึกษาไม่ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปได้ กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. (2545-2549) ซึ่งประกอบด้วยแผนหลัก 4 แผนได้แก่ แผนปฏิรูประบบการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา แผนปฏิรูประบบการพัฒนาส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา แผนปฏิรูประบบการควบคุมการประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และแผนปฏิรูประบบการบริหารงานบุคลากรของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

แผนการปฏิรูประบบการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการออกแบบหลักสูตรการผลิตครูไว้ 3 ลักษณะ คือ

1) หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (5 ปี) เป็นหลักสูตรการผลิตครูที่ใช้เวลาศึกษาวิชาการอย่างเข้มข้น ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่สภาคูรรับรอง 1 ปี รวมเป็น 5 ปี เมื่อผ่านการประเมินตามเกณฑ์แล้ว จะมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ซึ่งจัดเป็นหลักสูตรหลักในการผลิตครู

2) หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี 2 ปีจากผู้จบปริญญา เป็นหลักสูตรที่เปิดสอนสำหรับผู้จบปริญญาตรีสาขาวิชาอื่นแต่ประสงค์จะเป็นครู เข้าศึกษาต่อใน

วิชาชีพครู 1 ปี และฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่สภาคครูรับรอง 1 ปี รวมเป็น 2 ปี เมื่อผ่านการประเมินตามเกณฑ์แล้ว จะมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

3) หลักสูตรปริญญาโททางการสอน เป็นหลักสูตรเปิดสอนสำหรับผู้จบปริญญาตรีสาขาวิชาการศึกษารหัสหรือสาขาวิชาอื่น เข้าศึกษาในระดับปริญญาโท 2 ปี และฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่สภาคครูรับรอง 1 ปี รวมเป็น 3 ปี เมื่อผ่านการประเมินตามเกณฑ์แล้ว จะมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

ระบบการผลิตครูใหม่ตามแผนการปฏิรูประบบการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา มีหลักการของระบบการผลิตครูใหม่ดังนี้

1) ต้องเป็นรูปแบบการผลิตครูที่สามารถสร้างครูที่มีความรู้ลึกซึ้งทางวิชาการ มีความเชี่ยวชาญในทางปฏิบัติ และมีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้หลักสูตรแบบองค์รวมเป็นหลักสูตรสหวิทยาการที่เข้มและลึก และเน้นภาคปฏิบัติในสถานศึกษา

2) ต้องเป็นรูปแบบที่สามารถจูงใจให้คนดีคนเก่งเข้ามาเรียนครู

3) ต้องเป็นรูปแบบที่สามารถควบคุมมาตรฐานได้

4) ต้องสามารถตอบสนองความต้องการการใช้ครูของประเทศได้ ทั้งด้านสาขาวิชาและด้านจำนวนเป้าหมาย

จากแนวทางการปฏิรูปที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สถาบันที่มีหน้าที่ในการผลิตครูทั่วประเทศ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ 41 แห่ง คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 18 แห่ง ต้องเร่งดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูใหม่ ให้สามารถรองรับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา และสามารถรับนักศึกษาตามโครงการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นไป ซึ่งตามหลักการประเมินเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาใหม่ จะต้องมีการประเมินกระบวนการพัฒนาและผลของการพัฒนาดังแต่ต้น ผู้วิจัยจึงสนใจติดตามประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรใหม่ และผลของการใช้หลักสูตรใหม่ โดยที่ผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็นปัญหาวิจัยดังต่อไปนี้

1. ชุดตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ควรมียุทธศาสตร์ประกอบอย่างไรและมีตัวบ่งชี้หลักอย่างไร

2. ตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) มีความตรงมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี)
2. เพื่อตรวจสอบความตรงของตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี)

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. การนำเสนอตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ปรับใช้หลักการที่ปรับปรุงจากทฤษฎีแนวคิดการประเมินหลักสูตรของ Stake (อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2546) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมิน ด้วยเหตุผลที่ว่าแนวคิดนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะประเมินผลหลักสูตร โดยการประเมินส่วนประกอบของการจัดการเรียนการสอนหลายๆ ส่วนที่ไม่เพียงแต่พิจารณาเฉพาะผล (outcomes) ที่เกิดจากหลักสูตรเท่านั้น ทั้งนี้ Stake มีความเชื่อว่าผลสำเร็จของหลักสูตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เรียนจะสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายอย่าง ที่จะทำให้สามารถเห็นช่องทางชัดเจนในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป การประเมินหลักสูตรควรดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นพัฒนาหลักสูตร โดยดำเนินการประเมินระยะระหว่างช่วงการพัฒนาหรือการใช้หลักสูตร (formative evaluation) และการประเมินหลังครบรอบการใช้หลักสูตร (summative evaluation) แต่ในการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้นำหลักของการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าในเชิงความสัมพันธ์ตามแนวคิดของ Stake มาใช้ทั้งหมดเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มุ่งประเมินเฉพาะตัวหลักสูตร แต่เป็นการประเมินในลักษณะองค์รวม

2. การวิจัยครั้งนี้จะวิจัยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) โดยไม่นำหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี 2 ปีจากผู้จบปริญญา และหลักสูตรปริญญาโททางการสอนมาวิจัยด้วย เนื่องจากหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี 2 ปีจะยกเลิกการผลิตไปเมื่อสามารถผลิตครูหลักสูตร 5 ปีได้อย่างสมบูรณ์ และหลักสูตรปริญญาโททางการสอนเป็นหลักสูตรที่ต่อยอดจากหลักสูตรระดับปริญญาตรี จึงมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน

3. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จะมุ่งศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ในส่วนของสถาบันราชภัฏ เนื่องจากหลักสูตรแกนของสถาบันราชภัฏถูกสังเคราะห์และใช้ในภาพรวมเดียวกัน ซึ่งต่างจากสถาบันการผลิตครูอื่น และจะศึกษาเฉพาะสถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น เนื่องจากบริบท

ของสถาบันราชภัฏในกรุงเทพมหานครกับสถาบันราชภัฏในจังหวัดอื่นต่างกันตามเขต
ภูมิศาสตร์แต่อย่างไรก็ตามตัวบ่งชี้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้กับสถาบันราชภัฏทุก
สถาบันที่ผลิตครูตามหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี)

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) สถาบันราชภัฏ
หมายถึง หลักสูตรการผลิตครูชั้นวิชาชีพที่มีปรีชาสามารถ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา สามารถบูรณา
การความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมแห่งวิชาชีพไปสู่การจัดการศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้
เป็นคนดี มีสติปัญญาความสามารถ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง
และสามารถเผชิญปัญหาหรือวิกฤติได้ด้วยสติปัญญา มีวัตถุประสงค์ในการผลิตครูชั้นวิชาชีพที่เป็น
คนดี คนเก่ง เป็นครูดีและครูเก่ง มีปรีชาสามารถในการจัดการเรียนรู้และจัดการศึกษาให้สอดคล้อง
กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใช้เวลาศึกษาวิชาการอย่างเข้มข้น ฝึกประสบการณ์
วิชาชีพครู และฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่สภาคณาจารย์รับรอง 1 ปี เมื่อผ่านการประเมินตาม
เกณฑ์แล้ว จะมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวแปรประกอบ (composite variable) หรือองค์ประกอบที่มีค่าแสดงถึง
ลักษณะหรือสภาพของสิ่งที่ต้องการศึกษา ณ จุดเวลาหรือช่วงเวลาหนึ่งๆ ตัวบ่งชี้ให้สารสนเทศเป็น
องค์รวมอย่างกว้างๆแต่มีความแม่นยำไม่มากนักน้อยและชัดเจนเพียงพอที่จะใช้เปรียบเทียบกับเกณฑ์
หรือใช้ในการประเมิน หรือบอกความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการศึกษาได้

การประเมินหลักสูตร หมายถึงการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตร แล้วนำ
ข้อมูลมาตัดสินหาข้อบกพร่องหรือปัญหา เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของ
หลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น หรือตัดสินหาคุณค่าของหลักสูตรนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินหลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี
(หลักสูตร 5 ปี) จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ การประเมินหลักสูตรระหว่างการใช้ (formative
evaluation) และการประเมินหลังครบรอบการใช้หลักสูตร (summative evaluation)
2. ได้แนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร เพื่อวางแผน กำกับและติดตามผล
การใช้หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี)